

فصل یازدهم

وصیت

تعریف وصیت:

وصیت از (وصیت الشی أوصیه) گرفته شده است، وقتی که آن چیز را وصل کرده باشی :

لذا وصیت کننده آنچه را در زمان حیاتش دارد به بعد از مرگش وصل می‌کند.

در اصطلاح شرع عبارت است از سفارش شخص مبنی بر اینکه پس از مرگ او (وصیت کننده) جنس، قرض و یا منفعتی را به کسی دیگر (موصی له) واگذار کرده و ببخشند.

حکم وصیت:

وصیت بر هر کس که مالی (قابل وصیت) داشته باشد واجب است :

خداوند متعال می‌فرماید :

(كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ
بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ)

(بقره : 180)

«هنگامی که یکی از شما را مرگ فرا رسد اگر دارایی فراوانی از خود به جای گذاشت، وصیت بر شما واجب شده است (و باید) برای پدر و مادر و نزدیکان بطور شایسته وصیت کند، این حق واجبی است بر پرهیزکاران».

از عبدالله بن عمر (رض) روایت است که پیامبر r فرمود : (ما حق امری مسلم له شی یوصی فیه، یتتین ایلتین إلا و وصیته مکتوبه عنده)^[1327] «هر مسلمانی که مالی قابل وصیت داشته باشد، حق ندارد دو شب بخوابد مگر اینکه وصیت‌نامه‌اش را کنار خود قرار دهد».

در مال چه مقدار وصیت مستحب است:

از سعد بن ابی وقاص t روایت است :

(جاء النبي r يعودني و أنا يمكة و هو يكره أن يموت بالأرض التي هاجر منها، قال : «يرحم الله ابن عفراء»، قلت يا رسول الله أوصي بمالي كله؟ قال : لا، قلت : فالشطر؟ قال : لاقلت : الثالث؟ قال : فالثالث، والثالث كثير، إنك إن تدع ورثتك أغنياء خير من أن تدعهم عالة يتكففون الناس في أيديهم، و إنك مهما أنفقت من نفقة فإنها صدقة، حتى اللقمة التي ترفعها إلى في امرأتك، و عسى الله أن يرفعك فينتفع بك ناس و يضربك آخرون، ولم يكن له يومئذ إلا ابنة) [1328] «در مکه بودم که پیامبر r به عیادت من آمد، او دوست نداشت در سرزمینی که از آن هجرت کرده است بمیرد، فرمود : خداوند ابنعفراء را رحمت کند، گفتم ای رسول خدا! آیا می‌توانم تمام دارایی‌ام را وصیت کنم؟ فرمود خیر، گفتم پس نصف؟ فرمود خیر، گفتم پس یک سوم؟ فرمود : یک سوم، هر چند یک سوم هم زیاد است، چون اگر وارثان خود را بعد از خودت بی‌نیاز گردانی بهتر از آنست که آنان را مستمند رها کنی و دست نیاز به سوی مردم دراز کنند. هر چیزی را که انفاق می‌کنی صدقه است حتی لقمه‌ای که به همسرت می‌دهی، امید است که خداوند تو را شفا دهد تا کسانی به واسطه تو نفع ببرند (مسلمانان از غنایمی که به دست تو از مشرکین گرفته می‌شود بهره ببرند) و کسانی دیگر نیز از تو ضرر ببینند (مشرکانی که به دست تو هلاک می‌شوند)، سعد بن ابی وقاص در آن روز بجز یک دختر (وارث دیگری) نداشت.»

وصیت برای وارث جایز نیست

از ابوامامه باهلی روایت است : از پیامبر r شنیدم که در خطبه حجه الوداع می‌فرمود : (إن الله قد أعطى كل ذي حق حقه، فلاوصية لوارث) [1329] «به راستی خداوند حق هر صاحب حقی را داده است، لذا وصیتی برای وارث نیست.»

فهرست

آنچه در ابتدای وصیت نوشته می‌شود:

از انس t روایت است : اصحاب پیامبر r در ابتدای وصیت‌هایشان می‌نوشتند : «بسم الله الرحمن الرحيم، این وصیتی است که فلانی پسر فلانی کرده است، شهادت می‌دهم که هیچ معبود بر حقی که سزاوار عبادت باشد جز الله نیست، یکتا است و هیچ شریکی ندارد، و اینکه محمد بنده و فرستاده او است، و اینکه قیامت برپا خواهد شد، هیچ شکی در آن نیست، و خداوند مردگان را زنده می‌کند، و به کسانی از خانواده‌ام که بعد از من به جای می‌مانند وصیت می‌کنم که اگر ایمان دارند تقوای خدا را پیشه کنند و رابطه بین خود را اصلاح، و از خدا و رسول او اطاعت نمایند، و آنها را وصیت می‌کنم به آنچه ابراهیم و یعقوب فرزندان خود را وصیت کردند : (يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ) «ای پسرانم خداوند دین (اسلام) را برای شما برگزیده، پس نمیرید مگر اینکه مسلمان باشید.» [1330]

چه زمانی وصیت عملی می شود؟

مورد وصیت بعد از وفات وصیت کننده و پس از پرداخت بدهیهایش، به موصی له (فردی که برای او وصیت شده) تعلق می گیرد، و در صورتی که بدهی اش تمام ترکه و مالش را در برگیرد، چیزی به (موصی له) نمی رسد :

از علی روایت است : **(قضى رسول الله ﷺ بالدين قبل الوصيه، و أنتم تقرؤونها من بعد وصية يوصي بها أو دين)** [1331] «پیامبر ﷺ به پرداخت بدهی قبل از اجرای وصیت حکم کرد، در حالی که شما می خوانید (مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دِينٍ) «حق (موصی له)، پس از وصیتی که بدان وصیت شده و پرداخت بدهی هایی که بر عهده میت است، داده می شود».

فهرست

یادآوری:

اول:

چون اکثر مردم این زمان در مسایل دینی بویژه در مسایل مربوط به احکام جنائز مرتکب بدعت می شوند، لذا بر مسلمان واجب است وصیت کند که طبق سنت نبوی تجهیز و تدفین شود، تا به فرموده خداوند متعال عمل کرده باشد :

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَ قُودُهَا النَّاسُ وَ الْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَ يَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ) (تحريم : 6)

«ای مؤمنان، خود و اهل و خانواده خویش را از آتش دوزخی برکنار دارید که افزونینه آن انسان ها و سنگ ها است، فرشتگانی بر آن گمارده شده اند که خشن و سختگیر و زورمند و توانا هستند، از خدا در آنچه بدیشان دستور داده است نافرمانی نمی کنند و همان چیزی را انجام می دهند که بدان مأمور شده اند».

لذا اصحاب پیامبر ﷺ به این امر وصیت می کردند، و آثار زیادی از آنها در این باره نقل شده است، از جمله :

از عامر بن سعد بن ابی وقاص روایت است : پدرم هنگام بیماری که بر اثر آن فوت کرد گفت : **(أَلْحِدُوا لِي لِحْدًا وَانصبوا على اللبن نصباً، كما صنع برسول الله ﷺ)** [1332] «لحدی برایم بسازید و خشتی را بر رویم نصب کنید همچنانکه برای پیامبر ﷺ این کار شده است».

دوم:

اگر مردی فرع وارثی داشته باشد و در زمان حیات او بمیرد بر آن مرد واجب است که وصیت کند تا به اندازه سهم متوفی به فرزندان این فرع داده شود، یا وصیت کند که قسمتی از دارایی اش در حدود یک سوم – هرچند یک سوم هم زیاد است – برای آنان در نظر گرفته شود، و اگر فوت کرد و برای فرزندان فرزندش به اندازه‌ای که بر او واجب بوده تا برای آنان وصیت کند، وصیت نکرد، به آنان داده شود؛ چون این قرضی است برگردن میت، اگر فوت کرد و برای آنان حقی را تعیین نکرد، این قرض ضایع نمی‌شود. امروزه در دادگاهها هم به همین صورت عمل می‌شود.

فهرست